

HEMŞİRELERİN KÜLTÜREL ZEKALARININ KÜLTÜRLERARASI DUYARLILIKLARINA ETKİSİ: YOĞUN BAKIM ÖRNEĞİ (Hemşirelerin Kültürel Becerileri)

THE EFFECT OF NURSE'S CULTURAL INTELLIGENCE ON INTERCULTURAL SENSITIVITIES: INTENSIVE CARE EXAMPLE (Cultural Skills Of Nurses)

NURBANU DURNA¹ BİRSEN ALTAY²

¹Uzman Hemşire, Hitit Üniversitesi Erol Olçok Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çorum, Türkiye.
durnanurbanu19@gmail.com

²Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Samsun, Türkiye.
baltay@omu.edu.tr

Sorumlu Yazar

Nurbanu DURNA

Hitit Üniversitesi Erol Olçok Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çorum, Türkiye.

ORCID: 0000-0002-9422-8887

Adres: Hitit Üniversitesi Erol Olçok Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çepni Mah. İnönü Cad. No:176 19040 Merkez, ÇORUM

e-posta: durnanurbanu19@gmail.com

Atıf/Citation: Durna, N., & Altay, B. (2023). Hemşirelerin kültürel zekalarının kültürel duyarlılıklarına etkisi: Yoğun bakım örneği (Hemşirelerin kültürel becerileri). *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 25(1-2), 21-34.

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı yoğun bakım hemşirelerinin, kültürel zekâ becerilerinin kültürel duyarlılık düzeyine etkisini incelemektir.

Gereç ve Yöntem: Araştırmamızın evrenini Nisan-Mayıs 2022 tarihinde Hitit Üniversitesi Erol Olçok Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde çalışan yoğun bakım hemşireleri oluşturmuştur (n=150). Araştırmamız 138 yoğun bakım hemşiresinin katılımıyla tamamlanmıştır (%92). Veriler: Kişisel Bilgi Formu, Kültürel Zekâ Ölçeği (KZÖ) ve Kültürel Duyarlılık Ölçeği (KDÖ) kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizi SPSS 20.00 programıyla yapılmış ve tanımlayıcı istatistikler, bağımsız iki grup t-testi, Anova-F ve Pearson korelasyon testi kullanılmıştır.

Bulgular: Yoğun bakım hemşirelerinin %70,3'ü lisans mezunu olup %84,1'i farklı kültürden birine bakım vermiştir. Hemşirelerin yurt dışında çalışmayı isteme durumu ve konuyla ilişkili seminer, kongre gibi programlara katılma durumu ile kültürel zekâ becerisi arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Yoğun bakım hemşirelerinin KZÖ puan ortalaması (68,449) yüksek, KDÖ puan ortalaması (86,318) orta düzeyde bulunmuştur. Araştırma sonucumuza göre hemşirelerin KZÖ toplam puan ortalaması ile KDÖ toplam puan ortalaması arasında pozitif yönlü orta düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır.

Sonuç: Yoğun bakım hemşirelerinin yüksek kültürel zekâ becerisine ve orta düzeyde kültürel duyarlılığa sahip olduğu görülmektedir. Hemşirelerin kültürel zekâ becerisi arttıkça kültürel duyarlılık düzeyinin de arttığı görülmektedir. Literatürde yapılmış olan çalışmalar, araştırma sonucumuzu destekler niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel zekâ, kültürel duyarlılık, kültürel yeterlilik, yoğun bakım hemşireliği

ABSTRACT

Aim: The aim of this study is to examine the impact of cultural intelligence skills of intensive care nurses on their level of intercultural sensitivity.

Material and Method: The population of our study consisted of intensive care nurses working at Hitit University Erol Olçok Training and Research Hospital in April-May 2022 (n=150). The study was completed with the participation of 138 intensive care nurses (92%). Data were collected using a Personal Information Form, Cultural Intelligence Scale (CIS), and Intercultural Sensitivity Scale (ISS). Data analysis was done with SPSS 20.00 program and descriptive statistics, two independent groups t-test, Anova-F and Pearson correlation test were used.

Findings: 70.3% of the intensive care nurses were undergraduate graduates and 84.1% of them gave care to someone from a different culture. There was a statistically significant difference between the desire of nurses to work abroad and their participation in relevant programs such as seminars and conferences, and their cultural intelligence skills. Intensive care nurses' mean CIS score (68,449) was high, and mean ISS score (86,318) was moderate. According to the research findings, there was a positive moderate-level relationship between the total score of cultural intelligence and the total score of intercultural sensitivity among nurses.

Conclusion: It is seen that intensive care nurses have high cultural intelligence skills and moderate intercultural sensitivity. It is seen that as the cultural intelligence skills of nurses increase, the level of intercultural sensitivity also increases. The results of this study are consistent with previous literature.

Keywords: Cultural intelligence, intercultural sensitivity, cultural competence, intensive care nursing

GİRİŞ

Küreselleşmenin siyasi, ekonomik ve sosyal etkileri altında sığınma, göç, doğal afetler, işsizlik, daha iyi yaşam fırsatlarının değerlendirilmesi gibi nedenlerle dünya da hızlı bir coğrafi hareketlilik yaşanmış ve kültürel çeşitlilik artmıştır (Roh, 2014; Meydanlıoğlu ve ark., 2015). Sağlık bakım sunucuları kültürel çeşitliliğin artmasıyla farklı kültürlerle karşılaşmakta ve bakım vermektedir (Chen ve Wang, 2015; Tanrıverdi, 2017). Hastalara bakım verme sorumluluğuna sahip olan ve uzun süre hasta ve yakını ile iletişimde kalması gereken önemli sağlık bakım sunucusu hemşirelerin kültürel farklılığı olan bireye bakım vermektedir (Chen ve Wang, 2015). Hemşirelerin hastaya verdiği bakımın temel ilkelerinden biri olan bütüncül yaklaşıma göre fiziksel rahatsızlıkların yanında hastalıkların sosyal, ruhsal ve spiritüel etkilerine de bakılması gerekmektedir (Demirsoy, 2013). Bu bağlamda hasta bireylerin kültürel açıdan uygun bakım almaları, kaliteli hemşireliğin temel gereksinimlerindedir aynı zamanda hemşirelerin ahlaki ve yasal sorumluluğundadır (Temel Eğinli, 2011; Pehlivan ve ark., 2013).

Hastaya kültürel açıdan uygun bakımın sağlanması; sağlık çıktılarını, hemşire-hasta iletişimi etkinliğini, hasta ve bakım verenin memnuniyetini, bakım verenin bilgi ve becerisini, ölüm ve hastalığın orantısız yükünü ve sistem maliyetini olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir (Tanrıverdi, 2017). Bu nedenle hemşirelik bakımında hasta ve yakınlarının kültürel değerlerinin göz önünde bulundurulması oldukça önemlidir (Tanrıverdi ve ark., 2018).

Hemşirelerin hastaların kültürel özelliklerini tanıyabilmesi için kültürel yeterliliğe sahip olması gerekmektedir. Kültürel yeterlilik için

önemli olan kültürlerarası duyarlılık becerisi; farklı kültürdeki bireylerle iletişim kurmadan önce, iletişim sırasında ve sonrasında pozitif duygulara sahip olması, bilgili, dikkatli, anlayışlı, farklı özelliklere karşı saygılı olması ve uyum sağlayabilmesidir (Tanrıverdi, 2017; Baksi ve ark., 2019). Hemşirelerin kültürel yeterliliği için önemli olan kavramlardan bir diğeri ise kültürel zekâdır. Kültürel zekâ farklı kültürdeki kişilerin davranışları, hareketleri, mimikleri, sesi, tonu ve vurgusunu aynı kültüre sahip olan diğer bireyler gibi anlamlandırması, yorumlaması ve değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır (Earley ve Mosakowski, 2004). Bireylerin dış görünüşlerini ve gerçekliklerini pratik ve entelektüel olarak anlamak aynı zamanda farklılıkları tanımak, anlamlandırmak, hoş görmek ve duruma özgü yatırım yapmak için gerekli olan becerilerdir (Plum, 2009; Rahimaghaee ve Mozdbar, 2017).

Özellikle yoğun bakım hemşireleri farklı kültüre sahip hastalarla iletişimde dil ve kültür farklılığından dolayı kültürel çatışmalarla ve çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Böyle bir durumda kaliteli bakım hizmeti verebilmek için yoğun bakım hemşirelerine büyük rol ve sorumluluklar düşmektedir (Kebapçı ve Yalçın, 2021). Yoğun bakım hemşireleri hastayla ilgili bütün bilgileri hastanın ailesinden, çevresinden, yaşadığı şehir, ülke ve yörenin özelliklerinden belirleyip bakımını şekillendirmektedirler. Böylelikle bireylerin sağlık bakım beklentilerinin farkında olarak kültürel tercihlerini öğrenir ve hemşirelik bakımlarına entegre ederek bakımı kaliteli ve profesyonel bir şekilde sağlamaktadırlar (Topbaş ve ark., 2013). Bu bağlamda özellikle yoğun bakım hemşireleri kültüre uygun bakım verebilmek için kültürel zekâ ve kültürlerarası duyarlılık becerileri büyük önem taşımaktadır.

Yapılan çalışmalara göre hemşirelerin kültürel zekâ düzeyi ile kültürlerarası duyarlılık düzeyi arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu görülmektedir (Abaslı ve Polat, 2019; Aslan ve Kızır, 2019; Göl ve Erkin, 2019; Durmuş, 2022). Ancak konuyla ilgili çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Aynı zamanda konuyla ilgili yoğun bakım hemşireleriyle yapılmış çalışmaya rastlanmadığı için bu çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur. Yapılmış olan bu çalışmada bir araştırma hastanesinin yoğun bakım birimlerinde çalışan hemşirelerin kültürel zekâ becerilerinin kültürlerarası duyarlılık becerilerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma Soruları

1. Yoğunbakım ünitelerinde çalışmakta olan hemşirelerin kültürel zekâ becerileri ne düzeydedir?
2. Yoğunbakım ünitelerinde çalışmakta olan hemşirelerin kültürlerarası duyarlılık becerileri ne düzeydedir?
3. Yoğunbakım ünitesinde çalışmakta olan hemşirelerin tanıtıcı bilgilerinin kültürel zekâ ve kültürlerarası duyarlılık becerileri ile ilişkisi var mıdır?
4. Yoğunbakım ünitelerinde çalışmakta olan hemşirelerin kültürel zekâ becerisi ile kültürlerarası duyarlılık düzeyi arasında ilişki var mıdır?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Araştırmamız kesitsel ve tanımlayıcı türde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini Hitit Üniversitesi Erol Olçok Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde yoğun bakım birimlerinde çalışan toplam 150 hemşire oluşturmaktadır. Çalışmada örneklem

seçimine gidilmeden evrenin tamamına ulaşılması hedeflenmiştir. Ancak veri toplanılan dönemde izinde olan ve çalışmaya katılmak istemeyen hemşireler olup toplamda 138 hemşire ile çalışma yürütülmüştür (Katılım oranı: %92).

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri; Kişisel Bilgi Formu, Kültürel Zekâ Ölçeği (KZÖ) ve Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği (KDÖ) ile toplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından literatür taranarak geliştirildi (Aslan ve Kızır, 2019; Göl ve Erkin, 2019; Yılmaz ve ark., 2019). Kişisel Bilgi Formunun ilk 6 sorusu hemşirelerin sosyo-demografik özelliklerine, son 10 sorusu ise mesleki özelliklerine ilişkin olup 16 sorudan oluşmaktadır.

Kültürel Zekâ Ölçeği-KZÖ

Ang ve arkadaşları tarafından 2007 yılında geliştirilen ölçeğin 2013 yılında Şahin ve arkadaşları tarafından Türkçe uyarlaması yapılmıştır. Ölçek 20 sorudan oluşmuştur ve beşli likert tipte derecelendirilmiştir. Alınabilecek puan 20 ile 100 arasındadır. Ölçeğin asıl amacı katılımcıların kültür konusundaki algılarını objektif bir şekilde belirlemektir. Ölçek üstbilişsel, bilişsel, motivasyonel ve davranışsal olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Üstbilişsel kültürel zekâ 1, 2, 3 ve 4. maddeler; bilişsel kültürel zekâ 5, 6, 7, 8, 9 ve 10. maddeler; motivasyonel kültürel zekâ 11, 12, 13, 14 ve 15. maddeler ve davranışsal kültürel zekâ 16, 17, 18, 19 ve 20. maddeler ile ölçülmektedir. Ölçekte ters olarak kodlanmış madde yoktur (Ang ve ark., 2007; Şahin ve ark., 2013; Arastaman, 2018). Bu çalışmanın cronbach alfa değeri 0,86 olarak bulunmuştur.

Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği-KDÖ

Ölçeğin orijinali Chen ve Starosta tarafından 2000 yılında geliştirilmiştir. Ölçek 2011 yılında Bulduk ve arkadaşları tarafından yapılan çalışma ile Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek 24 sorudan oluşmuştur ve beşli likert tipte derecelendirilmiştir. Alınabilecek puan 24-120 arasındadır. Ölçek kültürlerarası duyarlı olmak için gerekli beş duygusal boyutu ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği, "iletişimde sorumluluk" (7 madde) 1,11,13,21,22,23 ve 24. maddelerden, "kültürel farklılıklara saygı" (6 madde) 2,7,8,16,18 ve 20. maddelerden, "iletişimde kendine güvenme" (5 madde) 3,4,5,6 ve 10. maddelerden, "iletişimden hoşlanma" (3 madde) 9,12,15. maddelerden ve "iletişimde dikkatli olma" (3 madde) 14,17 ve 19. maddelerden olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin bazı maddeleri (2, 4, 7, 9, 12, 15, 18, 20 ve 22.) ters olarak kodlanmıştır. (Chen ve Starosta, 2000; Bulduk ve ark., 2011). Bu çalışmanın cronbach alfa değeri 0.786 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması

Bu çalışma Nisan-Mayıs 2022 tarihinde Hitit Üniversitesi Erol Olçok Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde yoğun bakım birimlerinde çalışan hemşireler ile yapılmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul eden ve yoğun bakım birimlerinde çalışan hemşireler ile uygun oldukları zaman yüz yüze görüşülerek araştırmacı tarafından anket formları ile toplanmıştır. Hemşirelerin anket sorularını cevaplandırma süreleri ortalama 15-20 dakika sürmüştür.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yürütülmesinde etik kurul onayı için Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan (Karar Tarihi: 25.03.2022, Karar No: 2022-180)

ve çalışmanın yürütüleceği ilgili kurumlardan resmi izinler alınmıştır. Katılımcıları sözel olarak araştırma hakkında bilgi verilerek sözel onayları alındı.

Verilerin Analizi

Verilerin analizleri SPSS 20 programı ile gerçekleştirilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler sayı (n), yüzde (%), medyan (\tilde{x}), ortalama \pm standart sapma ($\bar{x} \pm SS$) ile gösterilmiştir. Tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra Bağımsız iki grup t-testi, Anova-F ve Pearson korelasyon testi kullanılmıştır. Araştırma için anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Yapılan bu çalışma bir araştırma hastanesinin yoğun bakım birimlerinde çalışan hemşireler ile sınırlıdır.

BULGULAR

Yoğun bakım hemşirelerinin yaş ortalaması $29,93 \pm 6,83$ 'tür. Hemşirelerin %65,2'si kadın olup %52,2'si bekar olduğunu, %70,3'ü lisans mezunu olduğunu ve %16,7'si ön lisans mezunu olduğunu belirtmiştir. Yoğun bakım hemşirelerinin %92'si uzun süre ilde yaşadığını ve %54,3'ü uzun süre İç Anadolu Bölgesinde yaşadığını belirtmiştir.

Çalışmaya katılan yoğun bakım hemşirelerinin %52,9'u kolay iş bulma nedeninden dolayı, %20,3'ü istediği meslek olmasından dolayı hemşirelik mesleğini seçtiğini belirtmişlerdir. Hemşirelerin %34,8'i 3-5 yıl meslek deneyimi olduğunu, %27,5'inin 11 yıl ve üzeri mesleki deneyimi olduğunu, mesleki deneyimi boyunca mesleğe bakış açısının %64,5'inin olumsuz değiştiği, %28,3'ü mesleğe bakış açısında değişiklik olmadığını ifade etmiştir. Hemşirelerin %87,0'ı yurt dışında bulunduğunu, %84,1'inin farklı kültürden birilerine bakım verdiğini, %73,2'sinin farklı kültürden birilerine bakım vermek istediğini,

%70,3'ü yabancı dil bilmediğini, %69,6'sı kültür konusunda eğitim aldığını, %63,8'i yurt dışında çalışmak istediğini ve %76,1'i kültür

konulu sempozyum ya da kongreye katıldığını ifade etmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Yoğun bakım hemşirelerinin mesleki özellikleri

Özellikler	n	%
Mesleği seçme nedeni		
Kolay iş bulma	73	52,9
İstediği meslek olması	28	20,3
Ailenin isteği	19	13,8
Diğer	18	13,0
Mesleki deneyim süresi		
0-2 yıl	29	21,0
3-5 yıl	48	34,8
6-10 yıl	23	16,7
11 yıl ve üzeri	38	27,5
Mesleğe olan bakış açısı		
Olumlu değişen	10	7,2
Olumsuz değişen	89	64,5
Değişmeyen	39	28,3
Yurtdışında bulunma durumu		
Bulunan	18	13,0
Bulunmayan	120	87,0
Farklı kültürden birilerine bakım verme durumu		
Veren	116	84,1
Vermeyen	22	15,9
Farklı kültürden birilerine bakım vermeyi isteme durumu		
İsteyen	101	73,2
İstemeyen	37	26,8
Yabancı dil bilme durumu		
Bilen	41	29,7
Bilmeyen	97	70,3
Kültür konusunda eğitim almış olma		
Alan	42	30,4
Almayan	96	69,6
Yurt dışında çalışmak isteme durumu		
İsteyen	88	63,8
İstemeyen	50	36,2
Sempozyum veya kongreye katılma durumu		
Katılan	33	23,9
Katılmayan	105	76,1

Yapılan çalışmada yoğun bakım hemşirelerinin KZÖ puan ortalaması 68,449±9,180 olarak saptanmış olup kültürel zekâ düzeyleri yüksek düzeyde bulunmuştur. Yoğun bakım hemşirelerinin KDÖ puan ortalaması ise 86,318±9,262 olarak belirlenmiş olup

kültürlerarası duyarlılık düzeyleri orta düzeyde bulunmuştur (Tablo 2).

Tablo 2. Yoğun bakım hemşirelerinin kültürel zekâ ve kültürlerarası duyarlılık düzeyinin toplam puanı ve alt boyutlarının puanı

Kültürel Zekâ Ölçeği (KZÖ)	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart sapma
Üst bilişsel	8,00	20,00	15,246	2,418
Bilişsel	10,00	30,00	18,087	3,884
Motivasyonel	8,00	25,00	17,449	3,545
Davranış	7,00	25,00	17,666	3,359
Toplam	40,00	93,00	68,449	9,180
Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği (KDÖ)				
İletişimde sorumluluk	14,00	35,00	25,905	3,505
Kültürel farklılıklara saygı duyma	9,00	30,00	22,420	3,772
İletişimde kendine güven	10,00	25,00	16,536	2,577
İletişimde hoşlanma	6,00	15,00	10,384	2,111
İletişimde dikkatli olma	6,00	14,00	11,072	1,517
Toplam	49,00	116,00	86,318	9,262

Araştırma sonuçlarına göre yoğun bakım hemşirelerinin sosyo-demografik özellikleri (Cinsiyet, medeni durum, yaşadığı yer, mezuniyet ve bölge) ile kültürel zekâ becerisi ve kültürlerarası duyarlılık düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık saptanmamıştır ($p<0,05$).

Yoğun bakım hemşirelerinin kültürel zekâ düzeyleri ile yurt dışında çalışmayı isteme durumu ($p=0,000<0,05$) ve kültürlerarası hemşirelikle ilgili sempozyum veya kongreye katılma durumu ($p=0,04<0,05$) arasında anlamlı bir farklılık olduğu ancak diğer mesleki özellikleri ile arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır ($p<0,05$) (Tablo 3).

Tablo 3. Yoğun bakım hemşirelerinin kültürel zekâ düzeyi ile mesleki özelliklerinin karşılaştırılması

Değişken	Özellikler	n	\bar{X}	SS	Test	p
Yurtdışında bulunma durumu	Bulunan	18	66,39	10,11	-1,021*	0,309
	Bulunmayan	120	68,76	9,04		
Farklı kültürden birilerine bakım verme durumu	Veren	116	68,21	9,39	-0,711*	0,478
	Vermeyen	22	69,73	8,05		
Farklı kültürden birilerine bakım vermek isteme durumu	İsteyen	101	68,80	8,72	0,744*	0,458
	İstemeyen	37	67,49	10,40		
Yabancı dil bilme durumu	Bilen	41	69,93	11,25	1,232*	0,220
	Bilmeyen	97	67,82	8,14		
Kültür konusunda eğitim almış olma	Alan	42	70,24	11,00	1,521*	0,131
	Almayan	96	67,67	8,20		
Yurt dışında çalışmak isteme durumu	İsteyen	88	70,86	8,24	4,360*	0,000
	İstemeyen	50	64,20	9,28		
Sempozyum veya kongreye katılma	Katılan	33	71,30	9,17	2,072*	0,040
	Katılmayan	105	67,55	9,04		
Mesleği seçme nedeni	Kolay iş bulma	73	68,12	9,27	0,279**	0,841
	İstedığı meslek olması	28	69,46	9,36		
	Ailenin isteği	19	69,26	11,14		
	Diğer	18	67,33	6,36		
Mesleki deneyim süresi	0-2 yıl	29	68,55	8,72	0,249**	0,862
	3-5 yıl	48	69,15	8,62		
	6-10 yıl	23	68,57	6,49		
	11 yıl ve üzeri	38	67,42	11,55		
Mesleğe olan bakış açısı	Olumlu değişen	10	69,80	7,25	0,244*	0,784
	Olumsuz değişen	89	68,62	8,99		
	Değişmedi	39	67,72	10,16		

*t-Test, **ANOVA-F

Yoğun bakım hemşirelerinin kültürlerarası duyarlılık düzeyi ile mesleki özellikleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır ($p < 0,05$) (Tablo 4).

Tablo 4. Yoğun bakım hemşirelerinin kültürlerarası duyarlılık düzeyi ile mesleki özelliklerinin karşılaştırılması

Değişken	Grup	n	\bar{X}	SS	Test	p
Yurtdışında bulunma durumu	Bulunan	18	77,00	9,06	1,005*	0,317
	Bulunmayan	120	78,60	5,80		
Farklı kültürden birilerine bakım verme durumu	Veren	116	78,42	6,42	0,133*	0,895
	Vermeyen	22	78,23	5,75		
Farklı kültürden birilerine bakım isteme durumu	İsteyen	101	78,44	6,29	0,136*	0,892
	İstemeyen	37	78,27	6,40		
Yabancı dil bilme durumu	Bilen	41	77,93	7,89	0,562*	0,575
	Bilmeyen	97	78,59	5,53		
Kültür konusunda eğitim almış olma	Alan	42	77,67	6,83	0,893*	0,373
	Almayan	96	78,71	6,06		
Yurt dışında çalışmak isteme durumu	İsteyen	88	79,05	6,55	1,628*	0,106
	İstemeyen	50	77,24	5,71		
Sempozyum veya kongreye katılma durumu	Katılan	33	78,52	6,26	0,129*	0,898
	Katılmayan	105	78,35	6,34		
Mesleği seçme nedeni	Kolay iş bulma	73	78,32	6,17	0,702**	0,553
	İstedığı meslek	28	79,32	6,06		
	Ailenin isteği	19	78,95	7,63		
	Diğer	18	76,67	5,78		
Mesleki deneyim süresi	0-2 yıl	29	77,79	5,61	1,222**	0,304
	3-5 yıl	48	77,75	6,02		
	6-10 yıl	23	77,74	5,48		
	11 yıl ve üzeri	38	80,05	7,44		
Mesleğe olan bakış açısı	Olumlu değişen	10	77,10	4,93	0,354**	0,702
	Olumsuz değişen	89	78,30	6,55		
	Değişmeyen	39	78,92	6,08		

*t-Test, **ANOVA-F

Yoğun bakım hemşirelerinin KZÖ'den aldığı toplam puan ile KDÖ'den aldığı toplam puanı arasında pozitif yönlü orta düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır. Hemşirelerin KZÖ üst bilişsel alt boyutu puan ortalaması ile KDÖ'nün toplam puan ortalaması ve iletişimde sorumluluk alt boyut puan ortalaması ile orta düzeyde pozitif yönlü ilişki olduğu; kültürel farklılıklara saygı duyma, iletişimde kendine güven, iletişimde hoşlanma ve iletişimde dikkatli olma alt boyutları ile ise düşük düzeyde pozitif yönlü ilişki olduğu saptanmıştır. Hemşirelerin KZÖ bilişsel alt boyutu ile KDÖ kültürel farklılıklara saygı duyma ve iletişimde hoşlanma alt boyutları ile zayıf düzeyde negatif yönlü ilişki; KDÖ'nün toplam puan ortalaması ve diğer alt

boyutları ile ise zayıf düzeyde pozitif yönlü ilişki olduğu saptanmıştır. Hemşirelerin KZÖ motivasyonel alt boyutu ile KDÖ iletişimde hoşlanma ve iletişimde dikkatli olma alt boyutları ile zayıf düzeyde pozitif yönlü ilişki olduğu; KDÖ'nün toplam puan ortalaması ve diğer alt boyutları ile ise orta düzeyde pozitif yönlü ilişki olduğu saptanmıştır. Hemşirelerin KZÖ davranışsal alt boyutu ile KDÖ'nün iletişimde kendine güven ve iletişimde hoşlanma alt boyutları ile zayıf düzeyde pozitif yönlü ilişki olduğu; KDÖ'nün toplam puan ortalaması ve diğer alt boyutları ile orta düzeyde pozitif yönlü ilişki olduğu saptanmıştır. KZÖ'nün toplam puan ortalaması ile KDÖ'nün kültürel farklılıklara saygı duyma ve iletişimde

hoşlanma alt boyut puan ortalamaları ile zayıf düzeyde pozitif yönlü ilişki olduğu; KDÖ'nün toplam puan ortalamaları ve diğer alt boyutları

ile ise orta düzeyde pozitif yönlü ilişki olduğu saptanmıştır (Tablo 5).

Tablo 5. Yoğun bakım hemşirelerinin kültürel zekâ ölçeği alt boyutları ile kültürlerarası duyarlılık ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki

Kültürel Ölçeği (KZÖ)	Zekâ	Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği (KDÖ)					Toplam
		İlişkide Sorumluluk	Kültürel Farklılıklara Saygı Duyma	İletişimde Kendine Güven	İletişimde Hoşlanma	İletişimde Dikkatli Olma	
Üst bilişsel	r	0,313**	0,080	0,194*	0,277**	0,212*	0,303**
	p	0,000	0,352	0,023	0,001	0,013	0,000
Bilişsel	r	0,103	-0,013	0,414**	-0,066	0,082	0,148
	p	0,229	0,880	0,000	0,445	0,339	0,084
Motivasyonel	r	0,524**	0,339**	0,553**	0,140	0,206**	0,556**
	p	0,000	0,000	0,000	0,102	0,016	0,000
Davranışsal	r	0,552**	0,407**	0,281**	0,131	0,390**	0,535**
	p	0,000	0,000	0,001	0,125	0,000	0,000
Toplam	r	0,519**	0,295**	0,543**	0,147	0,313**	0,553**
	p	0,000	0,000	0,000	0,085	0,000	0,000

Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır**Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır*

TARTIŞMA

Hastaya primer bakım verici olan hemşirelerin kültürel yeterliliğe sahip olması; bakımın kalitesini arttırmada, bakım verenlerin bilgi ve becerisini arttırmada, hastalığın iyileşmesinin hızlanmasında, sağlık hizmet sunucularına ve kurumuna olan güvenin artmasında etkili olmaktadır. Bu bağlamda hemşireler etkin bakımı sağlamak için toplumdaki kültürel farklılıkları göz önünde bulundurması gerekmektedir (Tanrıverdi, 2017; Uludağ ve Deveci, 2018). Bu çalışmada yoğun bakım hemşirelerinin kültürel yeterliliğini sağlamak için önemli olan kültürel zekâ becerisinin kültürlerarası duyarlılık düzeyine etkisi incelenmiştir.

KZÖ'den alınabilecek en düşük puanın 20 en yüksek puanın 100 olduğu düşünüldüğünde elde ettiğimiz bulgulara göre yoğun bakım hemşirelerinin kültürel zekâ düzeyleri yüksek düzeyde bulunmuştur. Ülkemizde Kant ve

Ünal'ın yapmış olduğu çalışmada hemşirelerin KZÖ puan ortalaması 90,79 olarak bulunmuştur (Kant ve Ünal, 2017). Aslan ve Kizir'in Adıyaman'da yapmış olduğu çalışmada ise hemşirelerin KZÖ puan ortalaması 99,02 olarak saptandığı görülmektedir (Aslan ve Kizir, 2019). Yapılmış olan diğer çalışmalar incelendiğinde Çin'de bulunan beş farklı hastanede 550 hemşire ile yapılan çalışmada hemşirelerin kültürel zekâ düzeyi yüksek bulunmuştur (Gu ve ark., 2022). İran'da rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen 274 hemşirenin kültürel zekâ düzeyi de yüksek bulunmuştur (Rahimaghaee & Mozdbar, 2017). Aynı zamanda ülkemizde hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmalarda da öğrencilerin kültürel zekâ düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir (Göl ve Erkin, 2019; Özkol Kılınç ve Öztürk, 2020). Bu bağlamda yapılmış olan ulusal ve uluslararası çalışma sonuçları ile elde ettiğimiz araştırma bulgularının birbirini destekler nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. Dünya

genelinde savaşlar, göçler, işsizlik daha iyi yaşam fırsatlarının değerlendirilmesi nedeniyle ülke sınırları içerisinde kültürel çeşitlilikler artmıştır (Roh, 2014; Meydanlıoğlu ve ark., 2015). Böylelikle hemşirelerin kültürel farklılığa sahip olan bireylere bakım verme durumunun artmasından dolayı kültürel zekâ becerilerinin yüksek olduğu düşünülmektedir.

Yoğun bakım hemşirelerinin kültürel zekâ düzeyleri ile yurt dışında çalışmayı isteme durumu ($p=0,000<0,05$) ve kültürlerarası hemşirelikle ilgili sempozyum veya kongreye katılma durumu arasında pozitif yönlü anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p=0,04<0,05$). Göl ve Erkin'in çalışmasında ise hemşirelik öğrencilerinin kültürel zekâ düzeyi ile yurt dışında çalışmayı isteme durumu ($p=0,01<0,05$) arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur ancak kültürlerarası hemşirelikle ilgili önceki eğitimleri ($p=0,091>0,05$) arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır (Göl ve Erkin, 2019). Bu durum yurt dışında çalışmak isteyen hemşirelerin kültürel farklılıklar hakkında bilgi sahibi olma ve bilinçli olma durumlarından kaynaklı olabilir. Hemşirelerin kültürle ilgili aldığı eğitim kültürel zekâ düzeyini etkilerken hemşirelik öğrencilerinin aldığı eğitimin kültürel zekâ düzeyini etkilememesi durumu öğrencilerin eğitim süreçlerinde farkındalığının az olması ve eğitime gereken önemi vermediklerinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Kültürel zekâsı yüksek olan hemşireler mesleki talepleri ve bakış açılarını daha iyi ele alarak hasta ve hasta yakınları ile kültürel bağ kurmada ve kültürel özelliklerine uygun bakım vermede daha iyi tutum sergiledikleri görülmüştür. Aynı zamanda yüksek kültürel zekâ becerilerinin hasta bakımında pozitif ortam oluşturmada ve sağlık sisteminin gelişmesine ve büyümesine olumlu katkılarının olduğu görülmektedir (Göl ve Erkin, 2019; Baratipour

ve Eskandari, 2020).

KDÖ'den alınabilecek en düşük puanın 24 en yüksek puanın 120 olduğu düşünüldüğünde elde ettiğimiz bulgulara göre yoğun bakım hemşirelerinin kültürlerarası duyarlılık becerisi orta düzeyde bulunmuştur. Hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmada öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık düzeyi 90,49 olup yüksek düzeyde bulunmuştur (Göl ve Erkin, 2019). Öğrencilerin hemşirelerden daha yüksek kültürlerarası duyarlılık becerisine sahip olması kültürel farklılığa uygun bakım verme konusunda dersler, sempozyumlar ve yapılan etkinlikler ile bilinçlendirilmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Aslan ve Kizir'in yapmış olduğu çalışmada kültürlerarası duyarlılık düzeyi 82,56 olup orta düzeyde bulunmuştur (Aslan ve Kizir, 2019). Yılmaz ve arkadaşlarının yapmış olduğu çalışmada ise 77,1 şeklinde olup orta düzeyde bulunmuştur (Yılmaz ve ark., 2019). Tayvan'da yapılmış olan çalışmada hemşirelerin kültürlerarası duyarlılık düzeyi 69,17 ve Japon hemşirelerin kültürlerarası duyarlılık düzeyi ise 76,33 olup orta düzeyde bulunmuştur (Chang ve ark, 2013; Toda ve Maru, 2018). Yapılmış çalışmalar araştırma bulgularımız ile benzerdir. Ancak literatür doğrultusunda yoğun bakım hemşirelerinin kültürlerarası duyarlılık becerilerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu durum yoğun bakım hastalarının bakım gereksinimi daha fazla olduğundan yoğun bakım hemşirelerinin diğer birimlerde çalışan hemşirelere göre kültürlerarası duyarlılık becerisinin daha fazla gelişmesinden ve konuya olan ilgilerinin fazla olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ancak literatürde yoğun bakım hemşireleriyle yapılmış başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda araştırmacılar tarafından daha büyük örneklem grupları ile ilgili çalışmaların yapılarak literatüre kazandırılması önerilmektedir.

Yapılan istatistikler sonucunda yoğun bakım hemşirelerinin kültürel zekâ düzeyi ile kültürlerarası duyarlılık düzeyi arasında pozitif yönlü orta düzeyde ilişki bulunmuştur ($p=0,00<0,05$) (Tablo 5). Aslan ve Kizir'in hemşireler ile yapmış olduğu çalışmada kültürel zekâ düzeyi ile kültürlerarası duyarlılık düzeyi arasında pozitif yönlü orta düzeyde ilişki vardır. Bu çalışma da KZÖ üst bilişsel alt boyutu ile KDÖ toplam puanı, ilişkide sorumluluk, kendine güven, iletişimde hoşlanma, iletişimde dikkatli olma alt boyutları arasında; KZÖ bilişsel alt boyutu ile KDÖ toplam puanı, ilişkide kendine güven iletişimde dikkatli olma alt boyutları arasında; KZÖ motivasyonel alt boyutu ile KDÖ toplam puanı ve ilişkide sorumluluk, kendine güven ve iletişimde dikkatli olma alt boyutları arasında; KZÖ davranışsal alt boyutu ile KDÖ toplam puanı, ilişkide sorumluluk, kendine güven, iletişimde hoşlanma, iletişimde dikkatli olma alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$) (Aslan ve Kizir, 2019). Ülkemizde hemşirelik öğrencileri ile yapılmış olan çalışmada KZÖ ile KDÖ arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişki bulunmuştur ($p<0,05$) (Göl ve Erkin, 2019). Portekiz'de öğrenim gören 399 öğrenci ile yapılan çalışmada, ülkemizde 603 öğretmen ile yapılan çalışmada, turizm işletme merkezinde çalışan 617 personel ile yapılan çalışmada ve 337 üniversite öğrencisi ile yapılan çalışmada katılımcıların KZÖ puan ortalaması ile KDÖ puan ortalaması arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir (Mercan, 2016; Abası ve Polat, 2019; Uğur, 2019; Tutuş, 2020). Bu bağlamda literatürde yapılmış çalışmalar ile bizim çalışmamızın sonuçları paralellik göstermektedir. Yapılan araştırmaya göre yoğun bakım hemşirelerinin kültürel zekâ düzeyi arttıkça kültürlerarası

duyarlılık düzeyinin de arttığı söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan bu araştırma sonucuna göre yoğun bakım hemşirelerinin kültürel zekâ düzeyi yüksek düzeyde ve kültürlerarası duyarlılık düzeyi ise orta düzeyde bulunmuştur. Hemşirelerin kültürel zekâ düzeyi ile kültürlerarası duyarlılık düzeyi arasında pozitif yönde orta düzeyde ilişki saptanmıştır.

Yoğun bakım hemşirelerinin bireye profesyonel ve kaliteli bakım verebilmeleri için özellikle kültürel çeşitliliğin fazla olduğu ülkemizde kültürel zekâ ve kültürlerarası duyarlılık becerileri büyük bir öneme sahiptir. Bu bağlamda hemşirelerin kültürlerarası duyarlılık düzeyini arttıracak ve kültürel zekâ düzeyini geliştirecek programlar, hizmet içi eğitimleri, sempozyumlar, kongreler düzenlenmeli ve katılımı konusunda teşvik edilmelidir. Hemşirelerin kültürel zekâ becerisini ve kültürlerarası duyarlılık düzeyini etkileyen etmenlerin belirlenmesi için nicel ve nitel çalışmalar yapılmalı ve yapılan çalışmalar çok daha geniş örneklem popülasyonları ile yapılarak literatüre kazandırılmalıdır. Aynı zamanda literatürden elde edilen bulgular ışığında hemşirelik öğrenci müfredatına konuyla ilgili derslerin eklenmesi önerilmektedir.

Finansal Kaynak

Çalışmamızda finansal destek yoktur.

Çıkar Çatışması

Makalemizin ilgili herhangi bir kuruluş, kurum, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar Katkıları

Çalışma Tasarımı: Nurbanu Duurna, Birsen Altay;
Veri Toplama ve/veya İşletme: Nurbanu Duurna;
Makale Yazımı: Nurbanu Duurna, Birsen Altay

KAYNAKÇA

- Abaslı, K., & Polat, Ş. (2019). Öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık ve kültürel zekâya ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 193-202. DOI:10.18506/anemon.419526.
- Ang, S., Van Dyne, L., Koh, C., Ng, K. Y., Templer, K. J., Tay, C., & Chandrasekar, N. A. (2007). Cultural intelligence: Its measurement and effects on cultural judgment and decision making, cultural adaptation and task performance. *Management And Organization Review*, 3(3), 335-371. DOI:10.1111/j-1740-8784.2007.00082.X.
- Arastaman, G. (2018). Kültürel zekâ ölçeğinin (KZÖ) Türk akademisyenler üzerinde geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, 8(1), 1-8. DOI:10.2399/yod.17.025.
- Aslan, S., & Kizir, Z. (2019). Bir hastanede çalışan hemşirelerin kültürel duyarlılıkları ile kültürel zekâları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 115-120. DOI: 10.34087/cbusbed.527215.
- Baksi, A., Sürücü, H., A., & Duman, M. (2019). Hemşirelik öğrencilerinin kültürler arası duyarlılıkları ve ilişkili faktörlerin değerlendirilmesi. *Jaren*, 5(1), 31-39. DOI:10.5222/jaren.2019.75046.
- Baratipour, M., & Eskandari, M. (2020). Evaluating the effects of cultural intelligence in nursing: an integrative review. *Nursing And Midwifery Journal*, 18(4), 296-305.
- Bulduk, S., Tosun, H., & Ardiç, E. (2011). Türkçe kültürler arası duyarlılık ölçeğinin hemşirelik öğrencilerinde ölçümsel özellikleri. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics*, 19(1), 25-31.
- Chang, H., Y., Yang, Y. M. & Kuo, Y.L. (2013). Cultural sensitivity and related factors among community health nurses. *Journal of Nursing Research*, 21(1), 67-73. DOI: 10.1097/jnr.0b013e3182829cb9.
- Chen, G., M., & Starosta, W. J. (2000). The development and validation of the intercultural sensitivity scale. Paper Presented At The National Communications Association Annual Meeting, 86, 8-12.
- Chen, J., & Wang, Y. (2015). Cultural competence experiences which Chinese nurses have in Finland. License Thesis, Laurea University of Applied Sciences Degree Programme in Nursing, Otaniemi.
- Demirsoy, N. (2013). Eski uygarlıklardan günümüze yansıyan holistik tıp uygulamaları, *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 3(Ek), 39-40.
- Durmuş, Ş. (2022). Öğütlerde kültürel farklılıkların yönetimi bağlamında çalışanların kültürlerarası duyarlılığı ile kültürel zekâ ilişkisini belirlemeye yönelik bir araştırma. 11. The International Conference On Social Sciences, 406-418.
- Earley, P. C., & Mosakowski, E. (2004). Cultural intelligence. *Harvard Business Review*, 82(10), 139-146.
- Göl, İ., & Erkin, Ö. (2019). Association between cultural intelligence and cultural sensitivity in nursing students: a cross-sectional descriptive study. *Collegian*, 26(4), 485-491. DOI:https://doi.org/10.1016/j.colegn.2018.12.007.

- Gu, Y., Yu, H., Wang, Y., & Zhou, S. (2022). The moderating effect of cultural intelligence between nurses' relationship conflict and teamwork. *Journal of Nursing Management*, 30(7), 3313-3321. DOI:<https://doi.org/10.1111/jonm.13772>.
- Kant, E., & Ünal, S. K. (2017). Hemşirelerde kültürel zekanın bireyselleştirilmiş bakım üzerine etkisi. *Journal of Human Sciences*, 14(4), 113-118.
- Kebapçı, A., & Yalçın, B. (2021). Yoğun bakım hemşirelerinin kültürel çeşitliliğe ilişkin deneyimleri: nitel bir çalışma. *Fenerbahçe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 168-180.
- Özkol Kılınç, K., & Öztürk, H. (2020). Hemşirelik öğrencilerinin kültürel zekâ düzeylerinin değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 12(4), 574-583. DOI: 10.5336/nurses.2019-66553.
- Mercan, N. (2016). Çok kültürlü ortamlarda kültürel zekânın kültürler arası duyarlılık ile ilişkisine yönelik bir araştırma. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 1-13.
- Meydanlıoğlu, A., Arıkan, F., & Gözüm, S. (2015). Sağlık disiplinlerinde eğitim alan üniversite öğrencilerinin kültürel duyarlılık düzeyleri. *Sağlık Bilimleri Eğitiminde Gelişmeler*, 20, 1195-1204.
- Pehlivan, S., Yıldırım, Y., & Fadıloğlu, Ç. (2013). Kanser, kültür ve hemşirelik. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(4), 168-174.
- Plum, E. (2009). Cultural intelligence: the art of leading cultural complexity. In proceedings of the 2009 international workshop on Intercultural collaboration, 4, 293-296. DOI:<https://doi.org/10.1145/1499224.1499280>.
- Rahimaghaee, F., & Mozdbar, R. (2017). Cultural intelligence and its relation with professional competency in nurses. *Nursing Practice Today*, 4(3), 115-124.
- Roh, S. Z. (2014). A study on the factors affecting the intercultural sensitivity of middle and high school students in Korea. *Advanced Science and Technology Letters*, 47, 266-269. DOI:<http://dx.doi.org/10.14257/astl.2014.47.61>.
- Şahin, F., Gürbüz, K., & Köksal, O. (2013). Measuring cultural intelligence in the turkish context. *International Journal of Selection and Assessment*, 21(2), 135-144. DOI:<https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2013.11.002>.
- Tanrıverdi, G. (2017). Hemşirelerde kültürel yeterliliği geliştirmeye yönelik yaklaşım ve öneriler. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 25(3), 227-236. DOI: 10.17672/fnjn.343261
- Tanrıverdi, S., Söylemez, N., & Dilekçi, C. (2018). Türkiye'deki mültecilere transkültürel hemşirelik yaklaşımı. *Annals Of Health Sciences Research*, 7(1), 40-44.
- Temel Eğinli, A. (2011). Kültürlerarası yeterliliğin kazanılmasında kültürel farklılık eğitimlerinin önemi. *Öneri Dergisi*, 9(35), 215-227.
- Toda, T., & Maru, M. (2018). Cultural sensitivity of Japanese nurses: Exploring clinical application of the intercultural sensitivity scale. *Open Journal of Nursing*, 8(9), 640-655. DOI: 10.4236/ojn.2018.89048.

- Topbaş, E., Bay, H., Turan, B. B., Emir, A. H., & Çıtlak, U. (2013). Kültürlerarası hemşirelik kavramının yoğun bakıma yansımaları. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*, 17(1), 37-43.
- Tutuş, G. (2020). Çok kültürlü ortamda kültürel zekânın kültürlerarası duyarlılık üzerine etkisi: Portekiz örneği. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Gaziantep.
- Uğur, M. K. (2020). Kültürlerarası duyarlılık ile kültürel zekâ arasındaki ilişkide çokkültürlü eğitim tutumu, empatik eğilim ve tükenmişliğin aracı rolü. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Mersin.
- Uludağ, E. & Deveci, G. (2018). Hemşirelik öğrencilerinin kültürel zekâlarının değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1), 70-76.
- Yılmaz, M., Yeni, C. Avcı, E., & Uluk, N. (2019). Aile sağlığı merkezlerinde çalışan hemşire/ebelerin kültürel duyarlılık ve kültürel beceri düzeylerinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 12(3), 170-178.